

*Бандура А.В., магістр, Щербак В.Г., д.е.н., проф.
Київський національний університет технологій та дизайну*

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи інноваційного менеджменту та досліджено стан та перспективи розвитку інноваційної активності підприємств України. На основі проведеного аналізу визначено проблеми та напрямки розвитку інноваційного менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: інноваційний менеджмент, розвиток інновацій, конкурентоспроможність підприємств.

*Бандура А.В., магістр, Щербак В.Г., д.э.н., проф.
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические основы инновационного менеджмента и исследовано состояние и перспективы развития инновационной активности предприятий Украины. На основе проведенного анализа определены проблемы и направления развития инновационного менеджмента на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: инновационный менеджмент, развитие инноваций, конкурентоспособность предприятий.

Bandura A., Shcherbak V.

Kyiv National University of Technologies and Design **DEVELOPMENT OF INNOVATION MANAGEMENT AT THE ENTERPRISES OF UKRAINE**

Abstract. The article considers the theoretical foundations of innovation management and investigated the condition and prospects of development of innovative activity of enterprises of Ukraine. On the basis of the analysis defines the problems and directions of development of innovation management in domestic enterprises.

Keywords: innovation management, innovation development, competitiveness of enterprises.

Постановка проблеми. Основною причиною підприємницької діяльності є: отримання прибутку. Всі сили та навички працівників покладені на те, щоб діяльність підприємства була прибутковою, а компанія – конкурентоспроможною.

За сучасних, складних економічних умов діяльність кожного українського підприємства спрямована на підвищення конкурентоспроможності, а отже, надзвичайно важливого значення набуває активізація інноваційної діяльності, оскільки без цього неможливим є здійснення прогресивних структурних зрушень у країні, суттєве оновлення реального сектора й загалом забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави.

Характерною рисою сучасності є інтенсивне зростання інноваційної активності на міжнародному рівні: збільшуються державні витрати на науково-дослідні розробки, змінюються системи освіти і професійної підготовки спеціалістів, створюються нові наукомісткі галузі виробництва, формуються національні інноваційні системи; досягаються процеси введення і поширення інновацій – як вони працюють і як змусити їх працювати краще.

Українські підприємства теж використовують інноваційний менеджмент в своїй діяльності, завдяки чому стають більш конкурентоспроможними. Досить поширеними стали венчурні підприємства, які займаються інноваційною та науково-дослідною діяльністю. Зокрема, найбільш ефективно використовують інноваційний менеджмент такі галузі: інформаційна, високотехнологічна, машинобудівна та інші.

Отже, дана тема в умовах сучасного стану економіки України є досить актуальною, адже ефективність роботи підприємств напряму залежить від інновацій, які проводяться в ньому. Вони є основним поштовхом до змін, до покращення та до того, щоб підприємство могло зайняти більш лідируючі позиції на ринку.

Все це обумовлює високу актуальність та наукову значущість дослідження стану та розвитку інноваційного менеджменту в Україні.

Аналіз останніх досліджень та невирішена частина проблеми. В науковій літературі у поняття інновацій менеджменту вкладається різний зміст. Наприклад, О.А. Гаврилова, М.В. Фріцберг, В.І. Чередниченко [1] під інновацією розуміють підсумковий результат створення й освоєння принципово нового чи модернізованого засобу (нововведення), що задовольняє конкретні суспільні потреби і дає ряд ефектів (економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний). Інноваціям в підприємстві присвячена монографія та дисертація Л.М. Ганущак-Єфіменко [2] А.В. Ключник [3], В.А. Гросул [4], М.В. Давідов [5] досліджували інновації у широкому змісті, як прибуткове використання новацій у виді нових технологій. Незважаючи на велику кількість досліджень в даній сфері ефективність розвитку інноваційного менеджменту на підприємствах України висвітлено недостатньо. Тому дослідження даної теми є актуальним.

Метою дослідження є аналіз розвитку інноваційного менеджменту на підприємствах України та виявлення напрямів його удосконалення.

Результати дослідження. На сучасному економічному етапі розвитку України дуже важко уявити хоч одне підприємство без постійних змін та пошуків удосконалення кінцевого продукту та своєї діяльності в цілому. З кожним роком система інноваційної діяльності стає більш ваговою, вона дає поштовх до удосконалення тисячам фірмам по всій країні.

Інновації, як зміна з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості, на сьогодні широко використовується на українських підприємствах [6].

Інноваційний менеджмент, як підвид інновацій, можна розглядати в двох аспектах. Перший, найбільш розповсюджений: інноваційний менеджмент – управління інноваціями. Другий, інноваційний менеджмент – менеджмент, заснований на інноваціях (новий менеджмент).

Інноваційний менеджмент використовується в підприємницькій діяльності, як комплексне системне використання знань, способів, методів, прийомів і форм управління діяльністю, метою якої є здійснення і впровадження нововведень для одержання конкурентних переваг на ринку.

Функціонально інноваційний менеджмент являє собою сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю конкретного об'єкта управління з метою одержання найоптимальнішим способом економічних результатів цієї діяльності. До основних функцій, які відображають зміст інноваційного менеджменту як процесу, належать:

- Прогнозування.
- Формування інноваційних цілей (планування).
- Організація.

- Координація (керівництва).
- Мотивація і стимулювання.
- Контроль.

Інновації є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості і кількості продукції, появи нових товарів та послуг.

У ринкових умовах інновації охоплюють всю економіку, включаючи продуктивні сили (засоби виробництва, навчання працівників) і виробничі відносини (форми і методи управління, поділу, спеціалізації і комерції праці).

Специфіка інноваційного менеджменту полягає в особливостях управління інноваційним потенціалом, що наявний в тій чи іншій організації, у рамках функціональних аспектів управління (планування, організація, мотивація, контроль).

Основним завданням інноваційного менеджменту, як складової оперативного управління організацією, є вивчення економічних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних чинників, що впливають на її здатність здійснювати інноваційну діяльність, а також розробка ефективних форм організації цієї діяльності.

Протягом останніх 15 років зростає залучення носіїв нових (наукових) знань українського походження та здобутих ними результатів у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, зменшуються обсяги можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні та знижується кількість інноваційно активних підприємств.

Слід зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26% та Греція – 29%, але навіть вони у двічі вищі, ніж в Україні. У порівнянні з країнами-лідерами, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%) розрив з Україною ще більший і складає 3–4 рази [7].

Факторами, які перш за все перешкоджали здійсненню інноваційної діяльності, були вартісні, а саме, нестача власних коштів (80,1% обстежених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%). Також заважала недосконалість законодавчої бази (40,4%), відсутність попиту на продукцію (16%), відсутність кваліфікованого персоналу (20%), відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7%), нестача інформації про ринки збуту (17,4%), нестача інформації про нові технології (17,3%)[7].

Зазначений стан є наслідком відсутності стратегії переведення економіки України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної системи, яка забезпечувала б його реалізацію, неналежного використання методів планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатнього рівня інноваційної культури працівників органів державної влади.

Досягнення науки і технології визначають не тільки динаміку економічного зростання, але і рівень конкурентоспроможності держави у світовому співтоваристві. На жаль, Україні поки пишатися нічим: її частка у світовому ринку наукомісткої продукції складає близько 0,3%, а частка інноваційної продукції – менше 5% від загального обсягу промислової продукції [8].

Головна мета інноваційного типу розвитку полягає в отриманні максимального економічного ефекту від кожної одиниці впровадженого і перетвореного на товар винаходу та ідеї. Можна стверджувати, що в даний час в Україні державної інноваційної політики не існує. Разом з тим інтелект і знання є одним з головних резервів країни, причому єдиним відновлюваним ресурсом. Для його застосування у країни є головне – це освічені кадри та наука, але, на жаль, вони практично не

використовуються, тому що немає внутрішнього попиту на інтелект і нове знання, немає інфраструктури, яка цей попит забезпечить.

Для оцінки розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств вихідною інформацією про динаміку розвитку інноваційних процесів у промисловості України є кількісні показники щодо підприємств різних напрямків, які впроваджували інновації на своїх виробництвах [9, с. 18–22].

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств України 2000–2016 рр.

Роки	У тому числі за напрямками							
	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	дослідження і розробки	внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
	%	млн грн						
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015	17,36	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4

Джерело: розраховано за даними [8].

В табл. 1 вказано кількість підприємств, які займалися вдосконаленням існуючих або впровадженням нових методів виробництва та обробки продукції. Також показані витрати на інноваційну діяльність, тобто, загальна сума витрат за роками. В таблиці видно, що у 2016 р. відносно 2000 р. питома вага підприємств, що займаються інноваційною діяльністю зросло лише на 0,9%, проте витрати відносно даних періодів зросли в 13 разів. Це зумовлено в першу чергу інфляцією національної валюти, та звичайно, що сучасна інноваційна діяльність на підприємствах потребує значно більше коштів ніж в попередніх періодах.

Протягом 2016 р. на інновації підприємства витратили 23,2 млрд грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 19,8 млрд грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,4 млрд грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд грн та 0,9 млрд грн – на іншу інноваційну діяльність (уключаючи проектування, навчання, маркетинг та іншу відповідну діяльність (інші витрати).

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн грн (або 94,9% загального обсягу витрат на інновації). У 2016 р. 88,1% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 16,6% обстежених промислових). Ними було впроваджено 4139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3161 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 1305 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 22,3% нових для ринку.

На жаль, у зв'язку із складним економічним становищем України інноваційний менеджмент розвивається не так стрімко як того хотілося б, але підприємства потребують капіталовкладень та ефективного інноваційного розвитку. Проте, на жаль, в основному інноваційну діяльність підприємства змушені проводити за власні кошти.

Джерело: побудовано на основі [8].

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності на підприємствах України, %

Всім відомо, що розвиток кожного підприємства в країні значно впливає на її економічну могутність. Тому за рахунок розвитку інноваційного менеджменту в Україні можна значно прискорити економічний розвиток країни у цілому.

Таблиця 2

**Кількість підприємств за напрямками проведених інновацій
за регіонами у 2016 році**

	Усього	у тому числі займалися інноваційною діяльністю	З них витрачали кошти на				
			внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій	інші
	1	2	3	4	5	6	7
Україна	4421	834	232	103	590	74	368
області							
Вінницька	156	24	7	2	17	5	13
Волинська	108	11	1	–	9	1	4
Дніпропетровська	441	65	17	9	50	6	35
Донецька	189	26	4	5	18	2	13
Житомирська	165	34	4	2	20	–	17
Закарпатська	134	15	3	2	11	1	6
Запорізька	213	47	20	10	24	6	20
Івано- Франківська	128	27	6	4	18	3	9
Київська	289	48	10	5	36	4	19
Кіровоградська	95	17	5	1	13	1	6
Луганська	68	9	1	1	6	1	5
Львівська	311	64	12	6	57	9	29
Миколаївська	91	21	9	1	12	–	11

Закінчення табл. 2

	1	2	3	4	5	6	7
Одеська	191	40	10	2	29	3	13
Полтавська	179	25	10	2	16	1	14
Рівненська	135	23	3	–	15	2	11
Сумська	118	21	8	4	18	2	5
Тернопільська	92	24	3	1	17	1	9
Харківська	361	110	27	12	75	10	44
Херсонська	96	19	8	2	10	–	8
Хмельницька	141	18	2	1	15	2	6
Черкаська	149	24	10	–	17	1	8
Чернівецька	54	11	3	1	8	1	4
Чернігівська	105	16	9	1	12	1	6
міста							
Київ	412	95	40	29	67	11	53

Джерело: розраховано за даними [8].

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Запорізькій, Івано-Франківській, Одеській, Житомирській, Львівській, Чернівецькій, Херсонській областях та м. Києві; у розрізі видів економічної діяльності – на підприємствах з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, автотранспортних засобів, коксу та продуктів нафтоперероблення.

Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Запорізької, Львівської, Харківської, Дніпропетровської областей та м. Києва; за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, харчових продуктів, металургійного виробництва.

Найбільше коштів витрачено підприємствами Дніпропетровської, Харківської, Вінницької областей та м. Києва; серед видів економічної діяльності – підприємствами металургійного виробництва, добування природного газу, виробництва харчових продуктів, машин та устаткування, виробництва автотранспортних засобів.

Аналіз даних щодо інноваційної діяльності в Україні за останні роки показав, що ні інтенсивність, ні якісний рівень інноваційних процесів не відповідають основним завданням стратегічного курсу інноваційного розвитку національної економіки. Але, незважаючи на загальні незначні масштаби інноваційної діяльності, слід відзначити позитивний вплив впровадження інновацій на економічні показники виробництва. Так, більше 90% підприємств, що впроваджували інновації, отримали приріст обсягів продукції, підвищили свою конкурентоспроможність та розширили ринки збуту: 60% підприємств замінили застарілу продукцію новими видами, більше 43% знизили матеріало- та енергомісткість продукції, 35% впровадили нові технології, направлені на охорону навколишнього середовища.

На жаль, на сьогодні вітчизняні підприємства під час впровадження інноваційного менеджменту стикаються із рядом проблем. До яких можна віднести: відсутність науково-методологічної бази формування науково-технологічної сфери; державне управління інноваційної діяльності здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики; недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;

інноваційна сфера нашої країни і досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів [10].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, до основних напрямів підвищення інноваційної активності промислових підприємств, на наш погляд, варто зарахувати:

– законодавчі зміни щодо системи пільг та стимулів у галузі інноваційної діяльності;

– створення інноваційної інфраструктури на загальнодержавному та регіональному рівні, яка б забезпечувала ефективне використання науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності підприємств (бізнес-інкубатори, технопарки, центри трансферу технологій);

– розвиток та посилення дії фінансово-кредитних інститутів, що забезпечують безперервність фінансування інноваційних проектів (венчурні компанії, інноваційні фонди);

– формування сучасної організаційної структури управління за здійсненням інноваційної діяльності на загальнодержавному, регіональному рівні та на рівні підприємства;

– використання маркетингових підходів щодо вивчення майбутніх потреб у нових товарах та послугах;

– підготовка висококваліфікованих працівників та залучення їх в активні галузі для створення нових технологій;

– активізація міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва.

Реалізація запропонованих заходів на підприємствах України дасть змогу значно підвищити рівень розвитку інноваційного менеджменту, стабілізувати прискорений процес оновлення підприємницької діяльності, ефективно використовувати внутрішні та залученні зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Висновки. Україна має всі інструменти для проведення ефективного інноваційного менеджменту на своїх підприємствах та задля розвитку економіки в цілому. Це – і високий науково-технічний, кадровий та інтелектуальний потенціали, і розвинена навчально-наукова система, наявність галузевих світових наукових шкіл, структурно розгалужених наукових комплексів та ряду наукоємних високотехнологічних секторів.

Однак економічні проблеми країни призводять до того, що країна фактично почала рухатися у напрямку демонтажу накопиченої інноваційної потенціалу. Ми спостерігаємо незначний ріст кількості підприємств, що впроваджують інновації, та їх частки в загальному кількості промислових підприємств; підприємства потребують освоєння нових видів техніки та впровадження технологічних процесів; виникли потреби в зміні законодавчої бази. Для прискорення процесу утвердження в Україні інноваційної моделі розвитку економіки необхідно посилення державного впливу на розвиток інноваційної діяльності. До першочергових заходів можна віднести збільшення фінансування інноваційної діяльності та сприяння розвитку інноваційного менеджменту на підприємствах.

Таким чином, стратегічним завданням формування інноваційної моделі розвитку українських підприємств та економіки в цілому повинне стати використання сучасних інноваційних технологій як єдино можливий напрямок успішного ведення конкурентної боротьби національних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Список використаної літератури

1. Гаврилова О. А. Сучасний стан та проблеми розвитку інноваційної активності підприємств в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Гаврилова, М. В. Фріцберг,

- В. І. Чередниченко. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/060.pdf>.
2. Ганущак-Єфіменко Л. М. Механізм управління інноваційним розвитком підприємництва в Україні: дис. д-ра екон. наук: 08.00.03 / Людмила Михайлівна Ганущак-Єфіменко, ВНЗ «Нац. акад. упр.». – Київ, 2015. – 430 с.
3. Ключник А. В. Організаційно-економічне забезпечення залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки Миколаївської області / А. В. Ключник, М. Д. Бабенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – Вип. 1. – С. 31–37.
4. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В. А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3), Т. 1. – С. 76–82.
5. Давідов М. В. Шляхи організаційно-фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М. В. Давідов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (82). – С. 130–134.
6. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nikolaychuk.at.ua/news/2010-11-17-52>.
7. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці / В. Бурлака // Діловий вісник. – 2010 – № 12 (199). – С. 18–22.
10. Сидорчук І. П. Оцінка сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/44.pdf>.